

Zsófi és Gábor: A sci-fi - Tudományos-fantasztikus történetek

Önképzőkör 2010-12-11 szombat

1. Bevezetés

Ráhangelődésként egy zeneszám: GM49: Komputeres üzenet¹ - avagy mi volt technika csúcsa a '80-as években?

Mi a sci-fi?

„A sci-fi más néven tudományos-fantasztikus mű olyan művészeti (irodalmi, film stb.) alkotás, amely legtöbbször valódi vagy képzeletbeli tudomány(ok)nak a társadalomra, vagy egyes egyénekre gyakorolt hatását mutatja be.”²

A sci-fi főbb kategóriái:

- utópia
- hard sci-fi
- soft sci-fi
- úropera

A sci-fi főbb témái (átlapolódások vannak közöttük):

- **Űr:** 2001 Űrodüsszeia, Csillagok háborúja, Star Trek, Dúne, Flash Gordon, Orion űrhajó, Barbarella
- **Időutazás:** Az időgép, Vissza a jövőbe, Terminátor
- **Utópiák:** Metropolis, 1984, Szép új világ, Majmok bolygója, Mechanikus narancs, Logan futása, Mad Max
- **Alternatív történelem (Steampunk):** Sliders, Vadiúj vadnyugat
- **Cyberpunk³:** Szárnyas fejedelmű, Johnny Mnemonic, Mátrix (ez fenntartásokkal)
- **Őrüлт tudósok/tudomány:** Frankenstein, Láthatatlan ember, Nemo kapitány, Tron
- **Idegenek kapcsolata az emberiséggel:** 2001 Űrodüsszeia, A dolog, Az androméda kód, ET, Alien
- Nem a sci-fi-hez tartozik, de rokonságban áll vele a **fantasy**

2. Sci-fik régen:

2.1 Regények

- **Jules Verne (Verne Gyula :) 1828-1905) könyvek**
 - **Nemo kapitány:** Tengeralattjáróval a Föld körül. Az egyik legigényesebb, szakmailag ma is többé-kevésbé korrekt korabeli sci-fi.
 - **Utazás a Holdba, Utazás a Hold körül:** Egy ágyúval kilőnek egy lövedéket – amiben emberek vannak – a Hold felé. A regényben benne van, hogy akkor mit gondoltak az űrről - pl. az űrben nem vákuum van, azt az éter nevű anyag tölti ki.
 - **Utazás a Föld középpontja felé:** Egy vulkánon leereszkedve hőseink már kihalt állatokkal, hatalmas növényekkel találkoznak – afféle ős „Jurassic Park”
 - **Hector Sarvadac:** A Föld közelében elmegy egy meteor, amire léghajóval átmegy pár ember, akik az elkövetkező két évet a meteoron töltik.
- **Jókai Mór (1825-1904): A jövő század regénye (1872 (kiegyezés után 5 évvel)):** 20. század második felében játszódik, teljes Habsburg-magyar kiegyezés, de fenyegetés Oroszország felől. Egy székely iparos – Tatrági Dávid – feltalálja a törhetetlen üveget, az ichort, amiből aztán repülőgépeket építenek (amelyek elektrosztatikusság segítségével szárnycsapásokat végeznek és úgy haladnak a levegőben). Mindeközben politikai csatározások, államcsőd veszélye fenyeget...

¹ <http://gm49dm.uw.hu/>

² <http://hu.wikipedia.org/wiki/Sci-fi>

³ Közeljövőben játszódó sci-fi, amelyet az ellenőrizhetetlenül gyors – főleg informatikai – fejlődés jellemez. Emberek túlszűfolt metropoliszokban élnek, életük sivár. Tipikus szereplők: informatikusok, számítógépes bűnözők, hackerek. Ember gép kommunikáció virtuális valóság segítségével, a cselekmény nagy része is sokszor itt játszódik.

- **Herbert George Wells (1866-1946):**

- Angol író, Jules Verne mellett a science fiction atyjának tartják.
- Gyerekkorában rengeteget olvas, főleg mikor törött lábbal otthon fekszik: elbűvöli őt a távoli világok leírása, később ezekből az élményekből merít ihletet. Felnőttként különleges figura, számos film örökíti meg életét (pl. **Time After Time, 1979**). Elsősorban baloldali gondolkodású, de Sztálint több szempontból bírálja. Meghatározó politikai elképzelése a „világtársadalom” (World State), melyet tudósok irányítanak, a szabad szerelmet támogatja. 1936-ban egy folyamatosan bővülő és mindenki által hozzáférhető Világenciklopédia készítését javasolja.
- Művei:
 - **Anticipations (1901):** lefesti, milyen lesz a világ 2000-ben. Az emberek főként külvárosokban élnek, ahonnan autóval és vonattal járnak be a központba, a morális határok elmosódnak (főleg a párkapcsolat terén), a német katonai állam elbukik, létrejön az Európai Unió. Hibásnak bizonyult elképzelések: 1950 előtt nem lesz légiereő, elveti a tengeralattjáró megvalósíthatóságát.
 - Korai művei inkább tudományos románcok (ld. Űropera). The **World Set Free** című könyvében egy találmányról ír, mely a rádióaktivitás felhasználásával napokig tartó robbanással mindet elsöpör. Szilárd Leó ennek hatására kezdett el a nukleáris láncreakcióval foglalkozni.
 - **Világok Harca (regény, The War of the Worlds, 1898):** Londont, majd később Dél-Angliát megszállják a Marslakók, akik az emberiség kipusztítására törekszenek, és a Földet is a Marshoz hasonlóvá akarják tenni. Wells egy családapa kalandjait írja le, aki az invázió alatt feleségéhez akar eljutni. Végül kiderül, hogy a Marsról jött lények nem tudnak megbirkózni a Földön élő baktériumokkal. A könyv nagyon valódinak tűnően írja le az eseményeket, a fejezetcíme is újságok főcímeihez hasonlítanak. Orson Welles rádiójátékot készít a műből, melynek New York a színhelye. Mivel sokan csak egy részét hallják az adásnak, hírbemondásnak tartják, és kisebb pánik tör ki. 1940-ben Orson Welles interjútt készített Wellsszel, melyben meglepődését fejezi ki, hogy a rádiójáték pánikot keltett (de a könyv eladási statisztikái is javultak az adás hatására...).
 - **Az időgép (regény, The Time Machine, 1895):** Első mű, melyben időutazásra alkalmas jármű jelenik meg. Maga az „időgép” szó is Wellstől származik. Ő nevezi először az időt a negyedik dimenzióknak. Az időutazó, miután feltalálja az időgépet, a 802 701. évbe látogat el, ahol megosztott társadalmat talál. Később 30 millió évet utazik előre az időben, és látja, ahogy kihűl a Nap és megáll a Föld forgásában. 2002-ben Wells ükunokája, Simon Wells is megfilmesíti a művet, és ükapját teszi meg főszereplőnek.

2.2 Science fiction filmek kezdetei:

- Elsősorban science fiction filmeknek köszönhetjük a vizuális effektusok megjelenését és fejlődését. Sokszor a társadalomkritika eszközeivé válnak.
- A science fiction filmek már a némafilm korszakában megjelentek. Általában 1-2 perc körüli humoros hangvételű fekete-fehér filmekről volt szó, melyeknek témája valamilyen technológiai újítás volt. 1902-ben készült az első ilyen film, mely egy űrhajó Holdraszállását mutatta be. A korai filmekben a science fiction sokszor keveredett a horror műfajjal is, erre példa az 1910-ben készült első Frankenstein film, vagy a Dr. Jekyll és Mr. Hyde.
- Az 1920-as évekre a sci-fi film témája a jövőkép, valamint a társadalomkritika voltak. Hollywoodban az akciódús, melodramatikus filmek vitték a prímet, melyekben rengeteg „kütyü” kapott helyet – hasonlóan a későbbi James Bond filmekhez. Az európai filmkészítők viszont a társadalomkritikára helyezték a hangsúlyt.
 - **Metropolis (film, r: Fritz Lang 1927):** Német film, mely egy futurisztikus nagyváros életét mutatja be. A leghosszabb, és az egyik legdrágább némafilm (eredetileg 153 perc). A városban felhőkarcolóban élnek a gazdagok, míg a munkások a föld alatt élnek és dolgoznak. Az egyik gazdag ember fiatal fia egyszer meglát egy munkás nőt, aki gyerekekre vigyáz – felkelti az érdeklődését a föld alatti világ, és megdöbben az embertelen körülmények. Elhatározza, hogy ő lesz az, akit a munkások már régen várnak: ő lesz a kiegyenlítő erő.
- Az 1930-as években már számos nagy költségvetésű amerikai típusú sci-fi film került a mozikba. Sok film képregényből készült (pl. Flash Gordon), és sorozatot alkotott. A filmek azzal a nem titkolt céllal készültek,

hogy a nézők figyelmét eltereljék a gazdasági válságról. A filmek immár „hangosak” voltak, sőt, sok esetben aláfestő zenével is rendelkeztek.

- Az 1950-es években nagyon megnövekedett az érdeklődés az űrutazás és a technológiai újítások iránt. Ennek ellenére a legtöbb sci-fi alacsony költségvetésű és színvonalú film volt. Sikeresebbek a látványos elemeket tartalmazó művek voltak: *The Day the Earth Stood Still* (1951), *The War of the Worlds* (1952).

A múlt jövőképe

- Milyenek képzelték a ma-t régen?
 - *Vissza a Jövőbe 2* (1988): 2015-ben valószínűleg nem lesznek mindennaposak a repülő autók
 - *Szárnyas fejevadász* (1982): 2019-re már valószínűleg nem lesznek tökéletes genetikai másolataink, repülő autók és a Hold kolonizálása is még arrébb van.
- Az „elavult Jövő”
 - pl. *Orion űrhajó* (1966), *Star Wars* régi trilógiája (1977-1983) → számítógépek, űrhajók már most elavultnak tűnnek, pedig elvileg ez a jövő⁴
- Van olyan, ami rá is játszik a „jövő a múltban hatásra”
 - *Sky kapitány és a holnap világa* (2004): Modern, nagy robotok, repülő repülőterek, rakéták az 1940-es években

3. Utópia:

- A jelen folyamataiból extrapolálva, bizonyos jellemzőket kinagyítva egy eltúlzott, de nagyon is lehetséges társadalmi élethelyzetet, jövőképet tár elénk. A sci-fi utópiák tipikusan negatívak (disztópia).
- **Néhány fontosabb alkotás:**
 - **Madách Imre: Az ember tragédiája (1862):** „*U alakra épült nagyszerű falanszter udvara. A két szárny földszintje nyílt oszlopos csarnokot képez. A jobb oldali csarnokban mozgásban levő kerek gőzgépek között munkások foglalkoznak. A bal oldalon a legkülönfélébb természettudományi tárgyak, mechanikai eszközök, csillagászati, kémiai műszerek s egyéb különösségek múzeumában egy tudós működik. Mindnyájan a falanszterhez tartozók - egyenlően vannak öltözve.*”
 - **George Orwell: 1984 (Nineteen Eighty-Four, regény, 1949):** Az élet minden területét irányító, manipuláló diktatórikus állam. Eszközök: folyamatos történelemhamisítás, demagógia, minden ember totális megfigyelése (*The big brother is watching you*), emberi kapcsolatok korlátozása, szópusztítás (újbeszél nyelv kialakítása a véleményeltérés megakadályozására). Folyamatos nyomor, háború segít fenntartani a rendet.

„*A HÁBORÚ: BÉKE
A SZABADSÁG: SZOLGASÁG
A TUDATLANSÁG: ERŐ*”

- **Aldous Huxley: Szép új világ (Brave New World, regény, 1931):** Nagyon sok tekintetben ellentéte az 1984-nek: Jólét, technológiai fejlettség, egészség. Hedonisztikus társadalom: korlátlan szexualitás, drogok, élvhajhászás jelenti az örömet. Viszont emberek ugyanúgy manipulálva, születéskor kondicionálva vannak: mindenki a lehető legjobb életet éli, örüljön ennek. Kultúra és értékek nélküli társadalom. Nincs család, vallás.
- **Ray Bradbury: Fahrenheit 451 (regény, 1953):** Egy társadalom, melyben az olvasás és maga a könyvbirtoklás bűn. A könyvek ugyanis „valótlan dolgokról szólnak, és ezáltal boldogtalanná teszik az embert, mert olyasmire fognak vágyani, ami nem is valódi”. Csak tv-t szabad nézni. Tűzörök járják a várost, és ha könyvet találnak, elégetik. Az egyik tűzör egy lány hatására kételkedni kezd a könyvek bűnösségében – rátalál a könyvbemberekre, akik, hogy a könyvekben leírt történetek fennmaradjanak, kívülről megtanulnak egy-egy regényt.
- **Alan E. Nourse: Penge Futár (The Bladerunner, regény, 1974):** A 21. század Amerikájának egészségügyi rendszere összeomlik és az ellátást az emberek végleges sterilizációjához köti. Ennek oka egy tanulmány, ami szerint az orvostudomány fejlődésével öröklődnek a korábban halálos

⁴ Jó jó, a *Star Wars* úgy indít, hogy réges rég egy messzi-messzi galaxisban, de azért mégis...

betegségek és így romlik a génállomány; hosszabb távon többet árt, mint használ az orvoslás. A kormány azonban lépésével igencsak túlreagálja a helyzetet és az orvosok földalatti, illegális orvosi hálózatot hoznak létre az emberek ellátására. Igényeiket a feketepiac beszállítói a penge futárok teljesítik. A nálunk Szárnyas Fejvadász-ként (Blade Runner, 1982) ismert filmnek címén kívül sok köze nincs hozzá (igen, ez az a film, amiben az angol szövegben elhangzik az az ominózus magyar mondat⁵); az az Álmodnak az androidok elektronikus bárányokról? (Philip K. Dick.: Do Androids Dream of Electric Sheep?) című regény alapján készült.

- **Sziget (The Island, film, 2005)** 2019-et írunk. Lincoln-6-Echo túlélte a Föld nukleáris szennyeződését. Túlélőtársaival együtt szigorú szabályok között, irányítás alatt élnek. Aki munkájával és fizikai állóképességével kitűnik, lottósorsoláson vehet részt, és kitelepülhet a Szigetre, az egyetlen épen marad helyre a Földön, ahol paradicsomi állapotok uralkodnak, és pár kereshet magának. Lincoln véletlenül meglátja, hogy a lottó nyertesait nem utazásra viszik, hanem megölik....
- **Rollerball (amerikai film, 1975):** 2018-ban játszódik a film, amikor nagyon népszerű egy „Rollerball” nevű labdajáték. A játék azonban nagyon durva és erőszakos: motorral játsszák és csak a győzelem számít, az emberélet nem. A film válasz és egyben egy negatív utópia az egyre eldurvuló, komolyabban vett sportokra.⁶
- **Mad Max (ausztrál film, 1979):** Posztapokaliptikus film, egyfajta modern, torz western. A törvény őrei nehezen állják a sarat a kemény világban, de van egy igazságosztó. A többi innen már kitalálható...
- **Dr. Strangelove, avagy rájöttem, hogy nem kell félni a bombától, meg is lehet szeretni (Dr. Strangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb, film, 1964, rendező: Stanley Kubrick):** A film a hidegháborúban játszódik (a film két évvel a kubai rakétaválság után készült) és egy atomháború kitörésének lehetőségét ábrázolja meglehetősen szatirikusan. Egy tábornok önkényesen éles bevetési parancsot ad nukleáris bombát számító gépeknek. Az előállt helyzetben válságtáb áll fel. Kifigurázva a hidegháborúk jellegzetes szereplői: politikusok, tábornokok, tudósok.
 - Elnök: „Amikor bevezette a személyiségteszt rendszert, arról biztosított, hogy ilyesmi (egy tábornok önkényesen nukleáris csapást indíthat) sohasem fordulhat elő!”
 - Tábornok: „Nem lehet az egész rendszert elítélni egyetlen hiba miatt.”
 - ...
 - Tábornok: „Ha most azonnal összehangolt támadást indítunk a (szovjetek) támaszpontok ellen... ..miközben mi szerény, elviselhető veszteségeket szenvednénk... ..10-20 millió hallott +/- 2%”
- **William F. Nolan, George Claydon Johnson: Logan futása (Logan’s Run, regény, 1967; amerikai film, 1976, rendező: Michael Anderson):** Jómódban élő, de túlnépesedett társadalom. Minden 30 évesnek egy rituális szertartás szerepében meg kell semmisülnie. Persze van pár 30 éves, akinek nem tetszik az ötlet...
- **Mechanikus narancs (A clockwork orange, 1971, rendező: Stanley Kubrick):** Szatíra. Egy erőszakos – sokszoros betörést, garázdaságot és szexuális erőszakot elkövető – banda pszichopata vezetőjét elfogják. Lehetőséget kap, hogy 2 hét alatt átnevelik és kiengedik: jó ember lesz, és soha többé nem jut börtönbe. Az erőszakra azonban továbbra is vágyik, csak ha sor kerülne rá rosszul fogja el. A helyzet kezelhetetlenné válik, végül öngyilkosságot kísérel meg.
- **Gattaca (Gattaca, amerikai film, 1997):** Közeljövőben játszódik. Az emberek nagy része mesterséges megtermékenyítésből, a lehető legjobb genetikai tulajdonságú gének kiválasztása után születik. Felépül egyfajta kasztrendszer. Bár ez nem törvényes, mégis az állásinterjú a DNS-ed. Akinek nem tökéletesek a génjei (pl. agressziót tartalmazó, rövidlátást eredményező, szívbetegség kockázatát tartalmazó gének) azok a társadalom peremére kerülnek: nem köthet biztosítást, alacsonyabb rendű munkát kap...stb. Egy szervezet azzal foglalkozik, hogy bajba került jó génű emberek mintáit (haj, vér...stb.) kínálja fel rosszabb génűeknek, hogy sikeres életet élhessenek. A film is egy ilyen fickóról szól...

⁵ You've got the wrong guy, pal? Lófaszt! Nehogy má'. Te vagy a Balde Runner! <http://zsinden.freeblog.hu/tags/lofasz/>

⁶ Az eredeti regényben a cél nem is a labdákkal való pontszerzés, hanem a túlnépesedett Földön az ellenséges csapat megölése.

4. Keményvonalas (hard) és könnyűvonalas (soft) sci-fi:

- Fontos a tudományos jelleg: a jelenlegi elképzeléseink szerint korrekt, elképzelhető forgatókönyvnek, szakmailag igényesnek kell lennie. A keményvonalas sci-fi a természettudományokkal foglalkozik: „szigorúan figyelembe veszi a természettudományos ismereteket és azokból logikus következtetéseket von le”. A könnyűvonalas (soft) sci-fi pedig elsősorban a társadalomtudományokkal foglalkozik – gyakran öltve utópikus/disztópikus jelleget.
- **Tipikusan 1-1 szeletét emeli ki az életnek** – az alábbiak a legkedveltebb témák:
 - Űrutazás
 - Földönkívüli élet, kapcsolat a földönkívüli élettel
 - Társadalmi válságok
 - Felgyorsult technikai fejlődés és következményei
 - Mesterséges intelligencia
- **Néhány mű, amiről érdemes beszélni:**
 - **Arthur C. Clarke: 2001. Űrodüsszeia (2001: A Space Odyssey, regény, 1968; film: 1968, rendezte: Stanley Kubrick):** Réges rég egy faj öntudatra ébred és felemelkedik. Bejárja a világegyetemet, majd látja, hogy az értelem értékes és mindenütt ahol találkozik vele, segíti a felemelkedését. Így történik a Földön is. Egy fekete monolit megjelenik Afrikában az egyik kihalt félben lévő félmajom törzsnél – az emberiség elődjénél – és tanítja őket, segíti felemelkedésüket, majd eltűnik (és persze feledésbe merül). 2001-ben a Holdon találnak egy rejtélyes tárgyat, egy fekete monolitot, ami rádióüzenetet küld a Szaturnusz/Jupiter felé (film/könyv verziója). Odaküldenek egy csapatot, hogy vizsgálja az esetet. Történet egy más civilizációval való kapcsolatáról, újjászületésről nem anyagi formában és ember-számítógép kapcsolatáról... A filmváltozat látványvilágával bőven megelőzte a korát. Ja és ebben szól legszebben Richard Strauss Zarathustra-ja! A műnek egyébként vannak folytatásai is: A 2010. második Űrodüsszeia is jó, élvezhető, bár nem lép az előd nyomába, a trilógia befejező része, a 2061. Harmadik Űrodüsszeia viszont már elmarad ezektől.
 - **Brandon Hackett (írói név, igazi neve Markonovics Bottond): Isten Gépei (regény, 2008):** A mű alap gondolata a technológiai szingularitás köré szerveződik: A fejlődés nagyon begyorsul, önmagát táplálja, kezelhetetlen méretet ölt, az emberek már képtelenek átlátni, csak a gyorsulás során kijövő egyre fejlettebb és fejlettebb robotok. Azt vizsgálja, hogy eközben mivé válik az ember és emberi társadalom, hogyan gazdálkodunk erőforrásokkal? Ja és persze a végén kiderül, hogy az egész Föld csak egy kísérleti laboratórium, amiből több száz van, és ami elvégezte a feladatát, tehát szanálják. Ja, rajta élünk? Pech.
 - **Arkagyij Sztrugackij és Borisz Sztrugackij:**
 - **Stalker (Сталкер, szovjet-nszk film, 1979, rendezte: Andrej Tarkovszkij az írók Piknik az árokparton (Пикник на обочине) 1971-es műve ihlette):** Van valahol a világban a Zóna, ahova űrhajó szállt le vagy meteor csapódott be. Van ennek belsejében egy szoba, ahol állítólag teljesülnek a kimondott kívánságok. A Zónát a katonaság lezárta, belépni tilos. A Sztalkerek a Zónába viszik a menekülőket, a kíváncsiakat és a boldogtalanokat. Hárman mennek a Zónába: A Sztalker, a Professzor és az Író. Útjukban érthetetlen fizikai törvényekkel találkoznak. Miután a sok csapda után elérkeznek a szobáig, önmagukkal kell szembenézni. Sztalker béna kislánya pedig lehetőséget mutat...
 - **Lakott bolygó (Обитаемый остров, 1969 regény ; film, 2008):** Egy bolygón háború zajlik minden szereplő között. A lakók furcsák, nem gondolkodnak igazán. Aztán kiderül, hogy a háttérben a diktatórikus rendszer manipulálja őket. A mondanivaló ma igencsak korlátos – bár a Szovjetunió idején nem az volt, be is tiltották – a stílus azonban élvezetes.
 - **László Zoltán: A Keringés (regény, 2007):** Az időutazás valóra válásával az emberek új otthonra lelnek. Kiköltöznek a jövőbe, aztán elkezdnek ott is építkezni, iparosítani. De biztos jó ez?
 - **Különvélemény (Minority report, amerikai film, 2002, rendező: Steven Spielberg, készült Phil. K. Dick azonos című novellája alapján):** Három különleges képességű emberi lénynek – „precogok”-nak – és a köréjük épített technológiának köszönhetően a rendőrség egy speciális alakulata a „Pre-Crime” előre látja az emberöléseket és még meg tudja őket akadályozni az előtt, hogy azok ténylegesen megtörténnének. A film címe a főszereplőnek abból a felismeréséből fakad, hogy a három „precog” nem mindig azonosan látja a jövőt, van különvéleményük, amit a rendszer

automatikusan figyelmen kívül hagy és a padló alá söpör, hiszen az a program hitelességét ásná alá. A film azt a kérdéskört boncolgatja, hogy van-e szabad akarat, vagy mindenkinek meghatározott, eleve elrendelt sorsa van-e? A film szerint csak akkor van lehetőség a jövő megváltoztatására, ha van rá hatalmunk (jelen esetben a „prekog”-ok), hogy lássuk, mit kell megváltoztatni (pl. „Pre-Crime” látja előre a gyilkosságokat és megakadályozza, főhős is látja a saját sorsát és tehet ellene). A filmben emellett kiemelt hangsúlyt kap a totális megfigyelés (vö.: 1984), a szabadságot az embereknek be kell áldozniuk a biztonságért (tényleges tetteket el nem követő embereket tartóztatnak le).

o **Isaac Asimov:**

- **Én, a robot (I, robot, novelláskötet, 1950 → ezen alapuló film azonos néven 2004-ben):** Kilenc különálló történet. Emberek és humanoid robotok viszonyáról szól. A robotika három törvényét is itt fogalmazza meg⁷:
 1. A robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, vagy tétlenül tűnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.
 2. A robot engedelmeskedni tartozik az emberi lények utasításainak, kivéve, ha ezek az utasítások az első törvény előírásaiba ütköznének.
 3. A robot tartozik saját védelméről gondoskodni, amennyiben ez nem ütközik az első vagy második törvény bármelyikének előírásaiba.
- **Az alapítvány sorozat (Foundation series, 1951-1953, 1981-1988):** Több évszázadot átfogó könyvsorozat. Az alapgondolat az, hogy a matematika egy adott ágával a nagyobb tömegek viselkedése hosszútávon előre jelezhető és ezáltal megjósolható a galaktikus birodalom bukása és egy utána következő sötét korszak. Hogy ezt a sötét korszakot lerövidítsék a galaxis két átellenes, félreeső pontján létrehoztak egy-egy alapítványt, amely összegyűjti az emberi tudásanyagot. A robot-ember kapcsolat nagy szerepet kap a művekben és feltűnik a kollektív, bolygó méretű tudat (Gaia) is. A robotika három törvénye kiegészül a 0. törvénnyel: A robotnak nem szabad kárt okoznia az emberiségben, vagy tétlenül tűnie, hogy az emberiség bármilyen kárt szenvedjen (akár az 1. törvény is megsérthető ennek érdekében).
- **A két évszázados ember (The Bicentennial Man, novella, 1976):** Egy robotról, aki ember szeretne lenni.

5. Űropera:

- A klasszikus űropera nagyszabású, sok szereplőt mozgató, jórészt a világűrben zajló, egész bolygórendszereket, csillagrendszereket vagy galaxisokat átfogó kalandos történet, amelyet egzotikus űrjárművek, varázslatos technikák, szinte elképzelhetetlenül pusztító szembenálló erők és fegyverek, valamint gyakran idegen lények színesítenek. Ezekben a történetekben a tét általában nagy: embercsoportok, népek, akár az egész emberiség, sőt az egész világ sorsa kockán foroghat. Hangvétele általában optimista. A történetben fontos szerepet játszik a modern technika, de legtöbbször eléggé tudománytalan. A különböző emberi jellemek, történések nagy hangsúlyt kapnak – hasonlóan egy átlagos szappanoperához.
- **Tipikus hülyeségek az űroperában:**
 - o hatalmas és hangos robbanások az űrben (vákuumban nem terjed a hang)
 - o túl nagy/pici élőlények (túl kicsi: agyhoz azért nem árt minimális térfogat, túl nagy: hő leadáshoz és légzéshez kicsi felület)
 - o lézersugarat látjuk, ahogyan halad (pedig fénysebességgel megy)
 - o a bazi nagy és bonyolult számítógépek rendbe jönnek, hogyha rájuk ütnek
 - o mindig meg lehet oldani a helyzetet valami humbug-al: a pozitív energiakapcsokat fordítva polarizáljuk és így...
- **Sokszor misztikus fonál** is van a történetben:
 - o Csillagok háborúja: Erő – mindent irányít és áthat, mindenben uralkodik. Jó és sötét oldala van. A sötét oldalt könnyebb követni, de a csak a jó oldal ad harmóniát.

⁷ http://hu.wikipedia.org/wiki/A_robotika_h%C3%A1rom_t%C3%B6rv%C3%A9nye

- Dúne: Fűszer – kitágítja a tudatot, látomást ad, lehetővé teszi a tér meggörbítését és így az űrutazást
- **Néhány fontosabb alkotás:**
 - **Csillagok háborúja trilógia (Star Wars trilogy: 1977 Episode IV – New Hope (Új remény), 1980 Episode V – The Empire Strikes Back (A Birodalom visszavág), 1983 Episode VI – Return of the Jedi (A Jedi visszatér) alapötlet, első rész rendezése: George Lucas):** Az átlagos farmerfiú nagy kalandra indul az univerzumban, megmenti a hercegnőt és a gonosz birodalom ellen lázadó szövetséget. Egy tervezési hibát kihasználva elpusztítja az intergallaktikus diktátor legújabb játékszerét, a halálcsillagot. Mese a jó és rossz harcáról, az elfeledett jóságról. Mindez felpörgetve mesébe illő, régi módi, de mégis modern lézerekardozással és űrbeli csatákkal. A második részben Darth Vader pályázik a világegyetem legjobb faterja címre és megtudjuk, hogy a szenet le szokták fagyasztani egy géppel, ami szükség szerint emberkonzerválásra is alkalmas. A harmadik részben az emberek és játék mackók győzelmet aratnak a gonosz birodalom fölött és leszedik Darth Vadert a vastüdőről. A film műfajteremtő sok tekintetben. Soha nem látott vizuális effektek: látványos, kidolgozott, nagy űrbeli csaták, változatos helyszínek. A lepukkant, koszos űrkikötők egy hihető univerzumot tárnak elénk szemben a korábbi kihipózott sci-fi filmekkel. A filmek készítésekor létrejövő Industrial Light and Magic forradalmasítja a vizuális effektusok alkalmazását a filmekben. A trilógia sok későbbi filmet ihletett meg, mind a látványvilág, mind az ötletek tekintetében. Persze születnek koppintások is – ilyen például az 1979-es alacsony költségvetésű Starcrash⁸, amit mindképpen érdemes megemlíteni, már csak David Haselhoff fénykardos jelenete miatt is... A Csillagok háborújával beindul a filmekhez kapcsolódó jogok piaca (pl. pólók, figurák, számítógépes játékok, modellek...stb.) és nem utolsó sorban megtelik George Lucas pénztárcája. A trilógia előzménye 1999-2005 között elkészül, de ez már érezhetően gyengébb, nem olyan nagy durranás, mint az eredeti trilógia a maga idejében.
 - **Űrjárőrök- Az Orion Űrhajó (Raumpatrouille – Die phantastischen Abenteuer des Raumschiffes Orion, német filmsorozat, 1966-75):** *„Ami napjainkban még mesének hangzik, holnap valósággá lehet. Ez a fantasztikus történet a „holnaputánban” játszódik. Az emberiség már egyetlen hatalmas közösség, amely településeket alapított a világűrben. Az Ember a tengerfenékről repül fel a legtávolabbi csillagokra. A Tejtrendszeren át ma még elképzelhetetlen sebességgel száguldanak az űrhajók. Ezek egyike - az Orion. Parányi részecskéje egy gigantikus védelmi rendszernek, amely az emberiséget óvja a világűrből fenyegető veszedelmektől, támadásoktól. Kísérjük el az Oriont azon az űrjáraton, amelyet a Végtelen határán teljesít ...”* Ezzel a bevezetővel kezdődött az **"Orion űrhajó fantasztikus kalandjai"** című német filmsorozat, amelyet 1968-ban vetített a magyar televízió.⁹
 - **Star Trek (amerikai sorozatok és filmek 1966-):** *„Az űr a legvégső határ. Ennek végtelenjét járja az Enterprise csillaghajó, melynek feladata különös új világok felfedezése, új életformák, új civilizációk felkutatása, és hogy eljusson oda, ahová még senki nem merészkedett.”* 2161-ben a Földön megalakul a Bolygók Föderációja. Ennek békefenntartó szervezete a Csillagflotta, mely modern űrhajókkal járja a világűrt, új fajok és tudományos felfedezések után kutatva. A sorozatok és filmek középpontjában egy-egy űrhajó áll, illetve ezek legénysége. Sokszor felmerül filozófiai, etikai kérdés (mi teszi az embert emberré, idegen fajok életébe mennyire etikus beavatkozni, megváltoztatható-e a történelem...). Néhány kiemelkedő epizódtól eltekintve a felmerülő problémák megoldása technikai – teljesen áltudományos technológiával.
 - **Flash Gordon (film, 1936 és 1980):** Az 1934 óta képregényhős Flash Gordont kétszer is megfilmesítették, második alkalommal a Queen szolgáltatta hozzá a zenét. A szuperhős végigtrappol az univerzumon és segít, ahol tud szárnyas emberek segítségét is igénybe véve.
 - **Frank Herbert: Dúne (Dune, regény, 1965; film, 1984, rendezte: David Lynch):** A világegyetemben a fő kincs a fűszer. A fűszer nélkülözhetetlen a csillagközi utazáshoz. Emellett függőséget okoz, kitágítja a tudatot. A fűszer egyetlen bolygón található meg: a sivatagos Arakison, amelyet a több száz méter hosszú homok férgek uralnak. Aki uralja az Arakist, uralja a fűszert. Ide küldi az uralkodó a túlságosan megerősödött Attraides házat, hogy csellel, egy másik általa támogatott ház támadásával a Harkonennel legyőzze őket. A támadásban azonban megmenekül a herceg fia, akit befogad a helyi bennszülött törzs, a fremenek. Ők az ősi jövődőlés beteljesülését látják benne, a Kwisatz Haderach-ot, a megváltót. A történet középkori romantikus felfogású

⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/Starcrash> <http://www.badmovies.org/movies/starcrash/>

⁹ http://www.jovo_technikaja.abbcenter.com/?id=80287&cim=1

környezetben játszódik: Az uralkodó és hercegi házak harcai, intrikái jellemzik, politikai érdekházasságok...stb. Az épületek (paloták) és szerkezetek is régimódiak. Van egy erős szektoid jellege is a dolognak: kiderül, hogy egy rend évszázad óta manipulálta a vérvonalakat, hogy megszülessen a felsőbbrendű, de az túl korán érkezett. A bonyolult, intrikákkal, messiással és egyéb dolgokkal átszőtt cselekményű könyvet a film korlátozott terjedelemben csak részben tudja visszaadni – ezért is van sok narráció, hogy legalább megkísérelje követhetővé tenni. A film „borzalmasan rossz, és lenyűgözően briliáns”¹⁰. Néha a könyv ismerete nélkül tényleg nehezen követhető, de a látványvilága nagyon jó. A film azoknak is kihagyhatatlan akik Sting-et szeretnék látni fürdőnáciban. A könyvnek rengeteg folytatása jelent meg, az egyik folytatásból sorozat készült.

- Rajongók – fandom
 - May the fourth be with you – május negyedike „hivatalos” Star Wars-nap
 - 1999 óta éves hivatalos Star Wars találkozók – rengeteg megvásárolható dologgal
 - Star Trek 1970-es évek óta: minden hétfvégén 4! találkozó – Csillagflotta Alumni webshop
 - Fan fiction, fan art, fan film – Lucas pl. díjazza a legjobbkat

6. Kettő között, illetve a fenti kategóriába nem sorolhatóak:

- **Kapcsolat az idegenekkel:**
 - **E.T. (amerikai film, rendezte: Steven Spielberg, 1982):** Egy kisfiú és egy Földönkívüli (E.T. – Extra Terrestrial) közötti barátságról szól. A kisfiú segít E.T.-nek elbújni az őt kereső földi hatóságok elől, hálából a Földönkívüli megmenti Eliot életét, mikor beteg lesz. Végül Eliot és barátai segítségével E.T. hazatérhet.
 - **A.I. (amerikai film, rendezte: Steven Spielberg 2001):** A tudósok olyan robot készítésével kísérleteznek, aki emberi érzelmek kimutatására képes, meg tud tanulni szeretni. A prototípus robotkisfiút örökbe adják egy párnak, akiknek a kisfia kómában fekszik. A robot tényleg ragaszkodni kezd szüleikhez, ám a hús-vér kisfiú felgyógyul, és nem nézi jó szemmel az új riválist. A szülők végül meg akarnak válni a robottól, aki pedig már semmire sem vágyik jobban, mint nevelőanyja szeretetére...
 - **Nyolcadik Utas a halál (Alien, amerikai film, 1979, folytatások: 1986, 1992, 1997):** Szimpatikusak épp nem mondható idegenek akarnak kikelni a hasunkból. A magyar filmcím fordítás gyöngyszemei: Alien → Nyolcadik utas a halál, Alien 2 → A bolygó neve halál, Alien 3 → A végső megoldás: halál, Alien 4 → Feltámad a halál. Mint a címek is mutatják, vidám kis filmek ezek...
- **Időutazás:**
 - **Vissza a jövőbe I-III. (Back to the Future, amerikai kaland-vígjáték, 1985-1990):** Egy átlagos amerikai tinédzser és barátja, a bogaras tudós (Doki) időgéppel utaznak a jövőbe és vissza.
 - **Terminátor – A halálosztó (The Terminator, amerikai-brit film, 1984):** 2029-ben a gépek átveszik a hatalmat az emberiség felett. Az emberek kis csoportja lázadást szervez, melynek élére John Connor áll. A lázadás nagyon sikeres, ezért a gépek egy terminátort küldenek vissza 1984-be, hogy megakadályozzák John születését. Ezt elkerülendő, az emberek is küldenek egy harcost, hogy John anyját védelmezze...
 - **Majmok bolygója (Planet of the Apes, amerikai kvintológia 1968-1973, remake: 2001, a filmek Pierre Boulle azonos című 1963-as regénye alapján készültek):** Űrhajósok utaznak a legközelebbi csillaghoz az Alfa Centaurihoz és vissza. De a relativitáselmélet miatt amíg ők az eltelt időt 2 évnek érzélik, addig a Földön több idő telt el: ottani idő szerint 3978-ban érkeznek vissza. Ekkor a bolygót azonban már a majmok uralják. Szép lassan persze kiderül az is, hogy az emberi háborúskodás vezetett ide. És mi is mondja el jobban ezt a jó amerikai hazafi állampolgárnak, mint az amerikai szabadságszobor a homokban?
 - **Dr. Who and the Daleks (angol film, 1965):** Időutazással egy nukleáris háború utáni világban járunk, ahol a nem túl kifinomult technikájú géptestben élő városias Dalekek és a dzsungelben élő humanoidok csatáznak. Az elavult látványtechnika kedvelőinek kötelező darab!
- **Virtuális világ:**
 - **Tron (Tron, amerikai film, 1982, remake: 2010):** Élet a számítógépben.

¹⁰ http://hu.wikipedia.org/wiki/A_D%C5%B1ne

- **Mátrix (amerikai- ausztrál film, 1999, forgatókönyvíró és rendező: Larry és Andy Wachowski):** Az érzékelt világ valójában a Mátrix, egy számítógépes program, szimulált valóság. Ezt mesterséges intelligenciával rendelkező gépek tartják fenn, rákapcsolva az embereket, amelyeket tenyésztene, hogy árammal lássák el a gépeket. És ekkor jön egy hacker, egy messiás, aki felszabadítja az embereket. A filmnek egyedi látványvilága van, jellemző például a lassított felvételek alkalmazása. A filmet már csak romantikából is érdekes megnézni: milyen szépen tud kinyílni és megállni a levegőben a tégl méretű Nokia telefon...

6. Műfajparódiák

- **Galaxis útikalauz stopposoknak (The Hitchhiker's Guide to the Galaxy, írta: Douglas Adams rádiójáték 1978 → könyv 1981 → film 2005):** Szánálják a Földet egy galaktikus sztráda építése miatt. Marhulás az egész világegyetemen keresztül egy depressziós robottal. Megtudjuk, hogy a Galaxis Útikalauz Stopposoknak című műben részletes szócikk van a Földről. Szintén kiderül, hogy ki tervezte a fjordokat, mi a világegyetem értelme és van egy tanulság doktoranduszoknak is: ne húzd ki a számítógépet, mert lehet, hogy már régóta fut rajta egy szimuláció!
- **Men In Black (MIB, amerikai film 1997)** A fekete öltönyösök a kormány emberei, akik idegen bolygóról jött bevándorlókat helyeznek el a Földön és megvédik bolygónkat minden támadástól. A film tanulsága, hogy óvakodni kell a kislányoktól éjjel a getto közepén, ha kvantummechanika könyvet szorongatnak. Megtudjuk azt is, hogy világkiállítás csak egy álca az úrhajók elrejtésére, hogy hogyan lehet öltönyként viselni egy vidéki amerikai suttyót és hogy a bulvárlapok a legmegbízhatóbb médiák. A filmnek 2002-ben megjelenik a folytatása a fantáziadús Men in Black II (MIB) néven, viszont azon kevés esetek közé tartozik, ahol a folytatás hozza az előd színvonalát. Ebben megtudhatjuk például, hogy egy egész társadalom imádhathat minket az öltözöszekrényben. „Elvis nem halott, csak visszatért a bolygójára”.
- **Ötödik elem (amerikai film, 1997):** A sci-fi és akciófilmek paródiája. Ebben a filmjében Bruce Willis csak nem egy kiégett embert alakít? Persze szuperhős lesz és megmenti a világot. Ehhez azonban egy tökéletes lény, az ötödik elem is, aki bájos kivágott hacukában, Milla Jovovich-ként születik újjá.

7. Normál film, amiben sci-fi elemek:

- James Bond: különféle kütyük
- Batmann filmek (félleg fantasy)